

TÜRKOLOJİ'NİN GÜNCEL SORUNLARI VE EĞİLİMLERİ-II

"Doğuş sorunundan edebiyat tarihinde türlerin doğuşuna..."

Nurettin ÖZTÜRK*

ÖZET: *Bir bilim alanının model, yöntem, terim ve kavramları başka bir bilim alanında kullanılabilir. Bu aktarımın yönü çoğunlukla doğa bilimlerinden toplum bilimlerine doğrudur. Türkoloji'de yaygın biçimde kullanılan doğuş terimi öncelikle biyolojik bağlamda kullanılmaktadır. Ayrıca terimin astronomik, teolojik ve mitolojik bağlamlarda da kullanıldığı belirlenebilmektedir. Kavram çözümlemesi ve belge incelemesi desenli olan bu çalışmada doğuş teriminin Türk yazın tarihinde şiir, tiyatro, roman ve öykü türlerinin başlangıcı anlamında kullanılışları incelenmiştir. Sonuçta terimin bağlam ve tanımının yapılmadan kullanıldığı görülmüş ve buna bağlı öneriler sunulmuştur.*

Anahtar Sözcükler: *Türkoloji, yazın, şiir, tiyatro, roman, öykü, tür, doğuş*

ABSTRACT: *The models, methods, terms and concepts of a science field can be used in another science field. The direction of this transfer is mostly from natural sciences to social sciences. The term birth, which is widely used in Turcology, is used primarily in the biological context. It can also be determined that the term is used in astronomical, theological and mythological contexts. In this study, which has a concept analysis and document analysis pattern, the use of the term birth in terms of the beginning of poetry, theater, novel and story genres in the history of Turkish literature has been examined. As a result, it was seen that the term was used without making context and definition and suggestions related to it were presented.*

Keywords: *Turcology, literature, poem, theatre, novel, story, genre, birth*

Önceki yazıda doğuş kavramı etrafında kümelenmiş terimlerle adı kurgulanmış çalışmalar ve içerikleri değerlendirilmeye çalışılmıştı. Yazının ana düşüncesi daha ilk cümlede belirtilmişti: *"İnsanlar kökenleri bilmek*

* Prof. Dr., Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi/Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, nozturk@pau.edu.tr

isterler". Bu, "libido sciendi" nin, bilme tutkusunun gereğidir. İşte bu tutku nedeniyle *köken, doğuş, başlangıç, çıkış, menşe, zuhur, fecr, zuhur, tekvin, ağaz, orijine, emergence, naissance, rise, birth, rebirt, genesis* gibi sözcüklerle toplumsal olguların oluşum ve gelişimi anlatılmaya çalışılmıştır.

Bir bilim dalının bağımsız duruma gelebilmesi için üç bileşene sahip olması gerekir:

1. Bağımsız, sınırları belirlenmiş bir **konu** olmalıdır. Başka bir deyişle kendine özgü bir çalışma **alanına** sahip olmalıdır.
2. Konusuna, alanına yaklaşırken kullanacağı model, strateji, yöntem ve teknikler gibi genelden özele inen **yöntembilimsel gereçleri** olmalıdır.
3. Alanındaki olgu ve olayları dile getirirken kullanacağı yasa, kuram, sayıltı gibi durumları adlandırdığı **terminolojisi** olmalıdır.

Rönesans'tan beri gelişen süreçte edebiyatın, şiirin, resim, heykel ve mimarinin, teknolojinin yaşamı yenileme ve kolaylaştırmadaki katkısı açık olmakla birlikte asıl yaşamı kolaylaştıran ve insanlığın yaşam niteliğini yükselten katkı bilimlerden gelmiştir. Bilimler arasında ilk sırayı da astronomi almıştır. Kopernik 1543 yılında gök kürelerinin dönüşü üzerine kaleme aldığı küçük kitabı yazıp yayımladığı gün birden bire insanlık bir aydınlanma yaşamamıştır. Bilginin topluma yayılması ve benimsenmesi, önündeki engellerin kaldırılması zaman almıştır. Yine de yeni bilimsel anlayışın temelinde gökbilimdeki yeniliklerin öncülüğü açıktır. Kopernik devrimini fizikte 17. Yüzyılda Newton devrimi izlemiştir. 18. yüzyılda Lavoisier elementler kuramını baştan aşağı değiştirerek dört unsur kuramını yanıqlamış ve havanın yalnızca "hava" olmadığını göstererek kimyada bir devrim gerçekleştirmiştir. Lavoisier'nin varlıkları birim birim takson olarak dizileyip dizgeleştirmesiyle oluşturduğu taksonomi sonradan bilimsel çalışmalarda vazgeçilmez modellerden biri olmuştur. 19. Yüzyılda Darwin 5 yıl boyunca Beagle adlı gemiyle Galapagos Adaları başta olmak üzere Güney Amerika, ve Avusturalya çevresinde gerçekleştirdiği deney ve gözlemleri sonucunda kara, hava ve deniz canlılarının kas, iskelet, kemik yapılarına dayalı evrim ağaçları oluşturup taksonomiler yapmış ve evrim kuramını ortaya atarak biyolojide devrime yol açmıştır. Buradan organik âlemin evrim sürecindeki ilişkisini üst soy-alt soy biçiminde evrim ağacı modelleriyle ortaya çıkarmayı amaçlayan filogenetik adlı bir bilgi dalı ortaya çıkmıştır. (Sarıçam, Müştak 2015). Dirimbilimdeki evrim kuramı öbür bilim dallarına da model olmuştur. Bugün evrim kuramını kullanmadan bilimsel çalışma yapılması imkansızdır. Hazin ve trajik olan durum, evrim modelini maymunculuk savına **indirgeyip** reddedenlerin bile gerçekte evrim modelini farkında olmadan kullanıyor olmalarıdır. Darwin'i Darwin yapan en önemli uyarıcılardan birinin bu arada multi-disipliner çalışma olduğu, bu bağlamda Darwin'in yerbilimi: jeoloji ile dirimbilim: biyoloji arasındaki ilişkiler üzerinde bilimsel çalışma yaptığı belirtilmelidir.

Toplum bilimleri ile doğa bilimleri arasında niteliksel ayrılıklar olduğu bilinen bir gerçektir. Doğa bilimlerinde olgular ve onların ilişki-

lerinden çıkarılan yasalar doğayı açıklarken toplum bilimlerinde kültürün göreceliği içinde yasalarla açıklamanın yerini olayları anlama çabası almaktadır. Toplum bilimleri olaylar arasındaki ilişkileri anlamaya çalışıp bunlardan olgulara uzanırken doğa bilimlerinin kazanımlarından yararlanmaktadır.

Auguste Comte, “sosyoloji” terimini icat etmeden önce yedi yıl sekreterliğini yaptığı hocası Saint Simon bu bilim dalına “sosyal fizik” adını vermişti. Buna göre fizikte nasıl nedensellik ve buna dayalı öngörü varsa toplum biliminde de nedensellik vardı ve toplum sorunları önceden kestirilip önlenebilirdi.

Gerek doğa, gerekse toplum bilimlerinde sağlanan gelişme ve ilerlemeler edebiyat araştırmacılığında da etkili olmuştur. Örneğin Taine’in Comte sosyolojisi etkisinde geliştirdiği “*race, milieu, temps*” üçlemesi Servet-i Fünun eleştirmenlerinden Ahmet Şuayip ve Hüseyin Cahit Yalçın tarafından benimsenip uygulanmıştır. Yazın türlerinin gelişimini biyolojik modele göre açıklamaya çalışan Brunetiere’nin görüşü Türk edebiyatı tarihçiliğinde Tanpınar tarafından “nevilerin gelişimi” başlığı altında izlenmiştir. Tanpınar, Burckhardt’ın kitabının da etkisi altında bu türlerin gelişimini anlattığı bölümde “*ferdin doğuşu*” ndan ve “*yeni doğan fert*” ten de söz eder (Tanpınar 1979: 271)

20. yüzyıl sonlarında Moretti de yazın incelemelerinde tarihsel verilere dayalı grafikler, coğrafya verilerine dayalı haritalar ve yazın türlerinin, özellikle romanın bütün alt türleriyle Avrupa’da gelişimine ilişkin ağaç modelleri oluştururken bir yandan alanlar arası bir kuramsal çalışma gerçekleştirmiş oluyor; bir yandan da ağaç modeli ile evrimci biyolojinin evrim ağacı modelini ve bu modelin terimlerini yazın incelemesine uygulamış oluyordu. Dirimbilim ile yazınbilimin dokunuşması Moretti eliyle gerçekleşmiştir. Moretti filogenetiği yazın alanına, özelden de roman türüne uygulamıştır. Dolayısıyla doğa bilimleri toplum bilimlerine örneklik etmeyi sürdürmektedir.

Şimdiye değin söylenenler, bir bilim dalının kazanımlarından başka bilim dallarında yararlanma çerçevesindeki değerlendirmeler idi. Şimdi konuya ters yönden bakma denemesine geçilebilir.

Akademik bir toplantıda analitik kimya profesörü, öğrencilerin kayıt ve mezuniyet bilgilerini grafiklerle anlatırken öğrencilerden input: girdi, output: çıktı, maliyet, toplam kalite ve ürün takibi gibi terimlerle söz ediyordu. Katılımcılardan biri konuşmacıya konuyu iktisat terimleri yerine örneğin eğitimbilim terimleriyle veya kendi alanı olan kimya üzerinden kimya terimleriyle anlatmasının mümkün olup olmadığını sordu. Konuşmacı bu terimlerin artık evrensel olarak kullanıldığını, bilgi teknolojileri çağında bu terimleri kullanmanın kaçınılmaz olduğunu söyledi. Soru soran, bu yanıt karşılık insanî olguların metalaştırıldığı ve ekonomik terimlerle dile getirildiği çağa kapitalist çağ denilebileceğini, eğitimcilerin insanlık adına bu yabancılaşma: alienation’a karşı en azından söylemleriyle diren

meleri gerektiğini belirtti. Başka bir katılımcı, sorusundan dilci olduğu anlaşılıyordu, eğitim sözcüğünün eski Türkçe “beslemek, yedirip içirmek” anlamına geldiğini, ekonomik materyalizmden kaçarken biyolojik materyalizme düşülmüş olup olmayacağını sordu. Konuşmacı bu soruya eğitim sözcüğünün kök anlamını kimsenin düşünmediğini, ekonomi terimlerini ise herkesin anladığını belirterek yanıt verdi. İlk soru soran, paradigma denen kavramın tam da bu olduğunu, özgür düşünmenin egemen söylemden bağımsız kalabilmek olduğunu söyledi. Toplantıyı yöneten başkan bu tartışmanın çok derinlere gittiğini, felsefi tartışmanın taraflarca kendi aralarında yapılmasının daha uygun olacağını, vaktin daraldığını söyleyerek oturumu kapattı.

Bu kurguda ana düşünce, sunuma konu olan bilim dalının özgül terminolojisinin kullanılıp kullanılmaması olarak alınabilir. Tersî durumunda akademînin aynası olarak alınırsa amacı aşacak sonuçlara ulaşılabilir.

Önceki yazıda “doğuş” sözcüğünü başlığında kullanan on dört kitaba göndermede bulunulmuştur. Neredeyse yüz yıllık aralıkta ve farklı yerlerde yayımlanan kitaplarda bu sözcüğün kullanılması, yazarların günlük dilde kullanılan o sözcüğü tarihsel olaylar için bir terim olarak kullanmalarının sonucudur. Bu doğuş bazen bebek doğumu, bazen güneşin doğuşu, bazen kendi küllerinden Anka’nın yeniden doğuşu: yeniden dirilişi olarak anlaşılmaktadır. Bebek doğumu dirimbilimsel, güneş doğuşu gökbilimsel, Anka’nın doğuşu söylenbilimsel olgulardır. Bu olguların şu veya bu tarihte belli bir yerde belli kişi veya kişilerin yaşamına uyarlanması, düpedüz terminoloji aktarımıdır. Bu demektir ki herkes günlük dilden alıp terim gibi kullanmamaktadır. Zaten terimleşmiş olan sözcüğü dirimbilimsel, gökbilimsel veya söylenbilimsel bağlamından tarihsel alana aktarmaktadır. Dolayısıyla yazarlar da okurlar da hazır bir terim kümesinin içinden konuşup anlamaktadırlar.

Yeni Türk yazınında türlerin gelişimi incelenirken üç ana türe eğilmek gerekir: Şiir, roman ve tiyatro.

Türk şiirinin doğuşunu Köprülü değişik çalışmalarında sihir, büyü, dua gibi dinsel pratiklerden bağımsızlaşma sürecine bağlamıştır. Dayanağı Durkheim’in “Din Yaşamının İksel Biçimleri” adlı çalışması olan bu görüş toplumbilimsel ve pozitivist bir yaklaşım olmakla birlikte uzak atası apaçık evrimci biyolojidir: Türlerin kökeni ve gelişmesi; yoksa bir tanrısal vergi: révélation değil... Şiir sözdür ve şair de insandır. Şiirin kökeni dilde, dilin gelişim tarihi içinde aranmalıdır.

Türk şiirinin ilk örnekleri doğal olarak ilk Türkçe metinlerde aranmalıdır. Orhun Yazıtları’ndaki uyaklı sözler, yinelemeler, özdeyişler, uyumlu ve ezgili söyleyişler 8. yüzyıl Türkçesinin bir şiir dili olduğunu tanıtlamaktadır. Çin yıllıklarında Hun çağından kalma birkaç Türkçe şiirin de kayıtlı olduğu Türk edebiyatı tarihlerinde bildirilmektedir. Bu aşamada Lars Johanson’un doğuş kavramı etrafında Anadolu’da Türkçe şiirin ortaya çıkışına ilişkin görüşleri değerlendirmeye değer görülmektedir.

Johanson'un yıkmaya çalıştığı anonim sav şudur:

“Celaeddin Rumi'nin Türk şiirinde dil-dışı olağanüstü etkisi hesaba katıldığında o 'Türk edebiyatının kuruluşuyla ilgili büyük çalışmalara yönelik aslında hiçbir şey yapmamıştır.' yargısı gerçekten saçmadır.” (Johanson 2013:253).

Johanson, değerlendirmeleri sonucunda bu sava karşı aşağıdaki savı geliştirmiştir:

“Celalettin Rumi Türk şiirinin doğuşuna önderlik etmekle kalmamış, onun karışık beyitleri de daha sonraki dönemin muhteşem gelişmelerinin çok dilli başlangıç noktasını işaret etmiştir.” (Johanson 2013:253).

Değerli Türkbilimcinin bu karşı savı kendisinin de göndermede bulunduğu gibi daha önce H. A. R. Gibb tarafından ortaya atılmıştı: *“Celalettin Rumi (604/1207-672/1273) Gibb'in belirttiği gibi 'Batı Türkçesi şiirinin doğuşuna önderlik etmiş'...”* (Johanson 2013:243).

İki doğubilimcinin söylediklerinde görülen yanlış ve eksikler şöyle dile getirilebilir: Gibb Mevlana'nın batı Türkçesi şiirinin doğuşuna önderlik ettiğini söylemektedir. Kaşgarlı Mahmut da, Ali Şir Nevâî de bir doğu bir de batı Türkçesi olmak üzere iki büyük diyelek olduğunu belirtmişlerdi. Sorun bu durumda batı Türkçesinde şiirin öncüsünün kim olduğudur. Köprülü İlk Mutasavvıflar adlı yapıtıyla pek çok egemen söylem ve önyargıyı yıkmıştı. Bunların başında Anadolu Türk tarihini semitik köke bağlayıp Asya geçmişini yok sayan kutsal tarih savı idi. Ona göre Türkiye tarihi Türkistan tarihinin Anadolu'daki devamıdır. Buna bağlı olarak Türkiye Türk kültürü veya uygarlığı da Türkistan'ın devamıdır. Edebiyat tarihi medeniyet tarihinin bir şubesi olduğundan dolayı Yunus Emre de Hâce Ahmet Yesevî'nin izcisidir. Burada izcilik doğrudan bir el alma değil bir geleneğin sürmesi biçimindedir. Eğer bu mistik gelenek ve onun aynası olan Türkçe şiir geleneği görülmezse Anadolu'da Türk dili ve edebiyatının gelişimi anlaşılabilir. Köprülü'nün tarihsel bütünlük ve kültürel bütünlük yöntemleriyle yazdığı ve aynı konuyu işlediği *“Anadolu'da Türk Dili ve Edebiyatının Tekamülüne Umumi Bir Bakış”* adlı makaleler sonradan pek çok kere yeniden basılmış olan *Türk Edebiyatı Tarihi* kitabının sonuna oğlu Prof. Dr. Orhan Fuat Köprülü tarafından eklenmiştir. Köprülü zamanında Sultan Velet dışında Türkçe yazan şairler olarak Hooca Dehhani, Şeyyat Hamza, Ahmet Fakih gibi şairler 13. yüzyıla tarihlenmekteydi. Bunların içinde Sultan Velet dışındakilerin sonraki yüzyılda yaşadıkları anlaşılabilir. Ancak Yunus Emre'de ve öbür dönem şairlerinde görülen yazın dili düzeyi Mevlana'nın karışık dilli dizeleri veya Sultan Velet'in kuru, düz, yalın (karnım açtır karnım açtır karnım aç/Tanrı bana rahmetinden kapı aç...) dili ile açıklanamaz. Öte yandan olga-bolga ibareti adıyla anılan karışık dilli yapıtların varlığı, doğu Türkçesinden batı Türkçesine doğru Anadolu'da bir **dönüşme** olduğunun başka bir kanıtıdır. Özetle Anadolu Oğuzcası Mevlana'nın şiirleri aracılığıyla estettize olmamıştır. Oğuzcan'ın yazın dili olması doğu Türkçesini örnekseyerek gerçekleşmiştir. 11. yüzyıldan kalma Kutadgu Bilig gibi bir anıt varken Johanson'un *“Celalettin Rumi Türk şiiri-*

nin doğuşuna önderlik etmekle kalmamış” demesi ayrıca yanlıştır. Johanson’un bütün bu söz ve görüşler arasında temel yanlışı doğuş kavramını kullanmış olmasıdır. Bilim dünyasında yaygın biçimde örneği görülen bu yanlışı kullanım, doğuş olayını kabullenince bir bebek ve bir anne var saymayı da zorunlu kılmaktadır. Tıpkı “Türkiye’ye pozitivistizmin girişi ve ilk etkileri”, “Türkiye’ye materyalizmin girişi ve ilk etkileri” gibi paralel tezlerin paradigmasında olduğu gibi bir dış odak ve tehdit ögesi var sayıp sonra bunun Türkler arasına nasıl girdiğini açıklamaya çalışmak, soğuk savaş ideolojisinin Türkolojide oluşturduğu yanlışı tutumun bir sonucudur. Bu “giriş” sorununa ileride ayrıca değinilecektir. Ancak Türkçe şiiri 13. yüzyıl sonunda “doğurtmak” ilginç bir “istişrak” tir.

Uslu, İstanbul’da Türk tiyatrosunun doğuşunu incelediği çalışmasında doğuş kavramı ile aynı anlamda “ortaya çıkma” kavramını da kullanmaktadır. Uslu doğrudan Türk tiyatrosunun başlangıcı konusunu ele almamakta olduğu için köken veya doğuş sorunu açısından yalnızca başlıkta kullandığı ve bir daha yinelemediği “doğuş” sözcüğü ile değerlendirmek doğru olmayacaktır. Alanyazınında tiyatronun doğuşu değil de kökeni kavramı üzerinden çalışmalar yapılmaktadır. Töre, Türk tiyatrosunda özellikle gölge oyununun ve bu arada Karagöz’ün “menşei” ile ilgili değişik yaklaşımları bir çalışmasında ayrıntılı biçimde değerlendirmiştir (Töre 2009: 2193-2195). Prof. Dr. Metin And da başlangıcından 1983’ değin Türk tiyatrosunun tarihini ele aldığı kitabında tiyatronun doğuşundan değilse bile “tiyatro topluluklarının doğuşu” ndan ve tiyatro aracılığıyla “yeni bir ruhun doğuşu” ndan söz ederken biyolojik içerikli doğuş kavramını kullanır (And 2014: 128, 156). Türkçe alanyazınında tiyatro açısından doğuş kavramına sık rastlanmamakla birlikte yabancı yazınlarda önemli tiyatro olayları için bu kavramın kullanılabilirdiği gözlemlenmektedir. Bu konuda en ünlü yapı Nietzsche’nin *Tragedyanın Doğuşu* adlı kitabıdır. Filozof bu yapıtında Dionizos ve Apollon kültürü arasındaki çatışma üzerinden genelde sanata ve özelde Grek tragedyasına bakmaktadır (Nietzsche 2016). Prof. Dr. Metin Balay da Arthur Pickard-Cambridge’in *Dithyramb, Tragedy and Comedy*, Allardyce Nicoll’ün *Masks, Mimes and Miracles* ve George Thomson’ın *Aiskhylos ve Atina (Tragedyanın Kökeni)* adlı yapıtlarında ortaya koydukları yaklaşımları tiyatronun doğuşu üzerine bir model önerisi geliştirmek amacıyla karşılaştırmalı olarak ele alır. Balay çalışmasının değişik yerlerinde “tiyatronun doğuşu”, “özel mülkiyetin doğuşu”, “epik şiirin doğuşu”, “demokrasinin doğuşu”, “krallıkların doğuşu” gibi ifadeleri kullanır. Alanyazını tarandığında drama ve komedyanın doğuşu üzerine yazılmış makale veya kitaplara rastlanabilmektedir. Bu gözlem ve tarama verileri, tıpkı şiirin, onun altında epik, lirik, didaktik, satirik ve pastoral şiirin doğuşu kavramları gibi tiyatro ve türleri söz konusu olduğunda da doğuş kavramının kullanılmış olduğunu göstermektedir. Demek ki konu üzerinde çalışanlar yazınsal türlerin oluşum ve gelişimini biyolojik bir olguyu model olarak alıp işlemektedirler.

Son olarak romanın doğuşu kavramı ele alınmaya değer görünmektedir.

Romanın doğuşu ile ilgili adlandırmada İngiliz ve Fransız alan yazını ilginç bir biçimde farklı terimleri yeğlemektedir. İngilizcede romanın doğuşu "rise of novel" kalıbı içinde gündoğumunu adres gösterip anlamı güneşin doğuşu imgesi üzerinde kurarken Fransızca "naitre" eyleminden türetilen ve bebeğin doğumunu deyimleyen "naissance" sözcüğü üzerinden "naissance du roman" kalıbı içinde romanın doğuşunu dile getirmektedir. Acaba Türk yazarlar Türk romanının doğuşu ile ilgili kitap yazmışlar mıdır? Yazmışlarsa doğuş sözcüğünü kullanmışlar mıdır? Kullanmışlarsa bu sözcüğe gün doğumu anlamını mı yoksa bebek doğumu anlamını mı yüklemişlerdir?

Adında doğuş olmamakla birlikte Özön Türkçede romanın ortaya çıkışını ilk kez inceleyen yazardır. Yapıtında meddah öykülerini, geleneksel seyirlik oyunları, sözlü halk anlatılarını ve mesnevileri romanın yerli öncelleri olarak gösterir. Yabancı öncelleri olarak da roman çevirilerini tanıtır. Yazarın asıl amacı Ahmet Mithat Efendi'nin romanlarındaki anılan etkileri gösterebilmektir. Benzer bir çalışmayı Durali Yılmaz doktora tezi olarak ele almıştır Yılmaz gerek Batı gerekse Türk romanı için doğuş sözcüğünü kullanır (Yılmaz 1987: 1,2). Bu konuda klasik yapıtı ise Doç. Dr. Güzin Dino'nun yazdığı görülmektedir: *Türk Romanının Doğuşu*.

Tanpınar'ın anısına adanan kitaba sunuş (Ön söz adıyla basılmış, ön söz yazarın hakkıdır.) yazan Etiemble adlı bir yazar, Dino'nun ileri sürdüğü düşüncelerin bilinçli biçimde Marksçı olduğunu kaydetmiştir. Etiemble'e göre Dino roman ile burjuva arasındaki ilişkiyi Osmanlı gibi bir üçüncü dünya ülkesi açısından kısmen ortadan kaldırmıştır. Mekanik Marksçı görüş Burjuva sınıfının düzyazıyı geliştirdiğini, düzyazının da romanı ortaya çıkardığını ileri sürer. Sunuş yazarına göre Türk romanı böyle bir sürecin sonucu değil üçüncü dünya ülkelerinin roman türünü **benimsemesi** gibi bir olaydır. Giriş bölümünde Dino 1975'e oranla doğuşu yüz yılı bulan Türk romanını koşullayan etmenleri Mustafa Nihat Özön'ün klasik yapıtındaki modele göre açıklar. Yerli ve alıntı ögelerin bir bireşimidir Türk romanı... Benzer yaklaşım Tanpınar'da da bulunur (Tanpınar 1979: 288-289) ve Dino ona da göndermede bulunur. Dino'nun savı Türk Solu'nun sorunlara karşı özgül tepkisinin tipik örneklerinden biridir. Nazım Hikmet, yerli konulara ilgi göstermediği eleştirilerine karşı Şeyh Bedrettin Destanı ve Kuva-yı Milliye Destanı gibi epik başyapıtlar vermişti. Kemal Tahir'de ondan esinle ve tarihselci bir yaklaşımla şimdiki davayı tarihsel verilerle haklı çıkarmak için Osmanlı tarihine eğilmişti. Bu çabanın en başarılı verimi Devlet Ana romanıdır. Sencer Divitçoğlu ise iktisat tarihçisi olarak iktisadî ve toplumsal açıdan Türk tarihinin Avrupa tarihindeki gibi düz doğrusal bir çizgi izlemediğini, özgül yönleri olduğunu, feodalizmin olmadığını, bu nedenle bildik kapitalist gelişmenin yaşanmadığını, sosyalizmin de buna bağlı olarak

özgöl koşullarda gelişebileceğini savlayan ünlü Asya Üretim Tarzı ve Osmanlı Toplumunu adlı yapıtını yazmıştı. Dıvıçioğlu, Osmanlı düzeninin sosyo-lojik yani toplumsal ve mantıksal leit-motivinin Kınalızade ve Naıma gibi Osmanlı Türk yazarlarının kitaplarında yer alan “daire-i adliye” olduğunu savunuyordu. Dino üç sayfa boyunca Dıvıçioğlu’nun görüşlerini özetlemiştir ve göndermede de bulunmuştur (Dino 1975: 15-17 ve 89. dipnot). Tahirizm’e göre Osmanlı kerim devleti tekil bir örnektir. Özgöl yönleri vardır. Onun yapısal çözümlemesi de evrensel sol kurama katkı sağlayacaktır. Bu anlayışın yararlı yönü tarihe ilgiyi uyarması ve artırması olmuştur. Ne var ki evrensel sol kurama bir yansıması olmamıştır. Artık Asyagil üretim tarzı modası geçmiş bir kuramdır. Dino, söylemin sıcak olduğu günlerde Türk romanının özgöl yönlerini Türk toplumunun özgöl yönlerinin bir yansıması olarak okumak istemiştir. Kapitalist birikim olmadan, burjuva doğmadan, birey oluşmadan romanın doğmayacağını söyleyen Ortodoks Marksçı yaklaşımı revize ederek biraz yerli birikim, biraz da alıntı ögelerle niceliksel birikimlerin niteliksel değişime dönüştüğu ilkesini İntibah üzerinden Türk romanının doğuşu olayına uygulamıştır. Gerçekte klasik Marksçı öğreti bilindiği gibi ailenin, devletin özel mülkiyetin kökeni konusunu irdelemeye özel bir önem yükler. Esasen başta Zubritski-Mitropolski-Kerov olmak üzere Henry Heller, David Landes, Henri See gibi yazarların yazdığı feodalizmin doğuşu ve kapitalizmin doğuşu başlıklarını taşıyan hatırı sayılır bir alanyazını da bulunmaktadır. Marksçı öğreti başından beri evrimci biyolojiye mesafeli bir sayđı besler. Marks, Darwin’in *Türlerin Kökeni* kitabından ve buradaki doğal ayıklanma kuralından etkilenerek Darwin’e *Kapital*’i imzalayarak göndermiştir. Kanıtlanmamış bir söylentiye göre de *Kapital*’in ikinci cildini Darwin’e ithaf etmek istemişse de bu gerçektelememiştir. Engels de maymundan insana geçişte emeğin katkısını anlattığı bölümde Darwin’e göndermede bulunur (Engels 1979: 11, 217). Engels örneğin mülkiyetin doğuşu, uygarlığın doğuşu, uygarlık güneşinin doğuşu, krallığın doğuşu, krallık iktidarının doğuşu gibi kavramları kullanır (Engels 1990).

Yukarıda da değinildiği gibi nasıl bebeğin doğumu, yumurtadan çıkış, Phoenix’in kendi küllerinden yeniden doğuşu, batı yönünde güneşin yükselişi doğuş olarak görüldüyorsa aynı biçimde teolojik modellere göre cennetten çıkış ve yeryüzünde türeyiş de bir doğuş veya özgün terimiyle genesis/ tekvin’dir.

Belge, çeşitli çağ ve yerlerde Türklerin veya devletlerinin ortaya çıkışını konu alan romanları “genesis” kavramı altında incelemiştir. (Belge 2009) Başka bir çalışmada da Türk hikâyesinin doğuşu yukarıda verilen birçok örneğe benzer biçimde “doğuş” terimiyle anlatılmaktadır. Bu çalışmada da hikâye türünün doğuşu, burjuva sınıfının doğuşu, bireyin doğuşu, birey kavramının doğuşu, türlerin doğuşu gibi artık yerleşmiş kavramların kullanıldığı görülmektedir (Daşçioğlu-Koç 2009)

Bunca örnek sergileme ve değerlendirmeden sonra doğuş kavramının artık bilimsel incelemelerde bir terim olarak kullanıldığı günlük dilin bir sözcüğü olmaktan çoktan çıktığı sonucuna ulaşılabilir. İkinci olası sonuç araştırmacıların doğuş kavramını hangi bağlama göre kullandıklarını açıklanmamış olmasındır Bu noktada eğer bağlam sorunu aşılmış olsaydı doğuş kavramının içeriği daha belirgin bir biçimde tartışılabilirdi. Böylece çözümlerler daha somut dayanaklara göre srdrlrd. Bu tartışmayı yapabilecek bir tanımlama ortamı yoktur. Oysa bilimsel çalışma öncelikle kullanılacak kavramların tanımlanmasıyla başlar. Tanımın bulunmayışı öneriyi de doğal olarak üretmeye yol açmaktadır. Doğuş kavramı için dört bağlam önerilebilir:

1. Biyolojik bağlam (yumurta/bebek)
2. Astronomik bağlam (güneş)
3. Teolojik bağlam (Adem)
4. Mitolojik bağlam (Anka)

Bu bağlamlara göre tanım retilabilir, model geliştirilebilir.

Kaynakça

- And Metin (2014), Türk Tiyatro Tarihi, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Belge Murat,(2009), Genesis: Büyük Ulkusal Anlatı Ve Türklerin Kökeni, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Balay Metin, (2008), Tiyatronun Doğuşu Üzerine Bir Model Önerisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölümü Dergisi, Sayı: 12, s. 71-97.
- Daşcıoğlu Yılmaz, Okan Koç (2009), Batı Tarzı Türk Hikâyesinin Doğuşu ve Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Ana Temalar, Turkish Studies, Cilt: 4/1-I, s. 799-900.
- Engels Friedrich (1979), Doğanın Diyalektiği, (Çev. Arif Gelen), İstanbul, Sol Yayınları.
- Engels Friedrich (1990), Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni, Çev. Kenan Somer, İstanbul, Sol Yayınları.
- Nietzsche Friedrich, (2016), Tragedyanın Doğuşu, Çeviren: Mustafa Tüzel, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Johanson Lars, (2013), Rumi ve Türk Şiirinin Doğuşu, (Çev. Kudret Savaş), İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: IV, Sayı: 8, s. 243-254.
- Moretti Franco; (2006), Edebi Teoriye Soyut Modeller Grafikler, Haritalar, Ağaçlar, İstanbul, Agora Kitaplığı.
- Özön Mustafa Nihat, (1985), Türkçede Roman, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Say Ahmet, (2017), Operanın doğuşu,
<https://www.evrensel.net/yazi/79559/operanin-dogusu>, erişim: 20.03.2020.
- Tanpınar Ahmet Hamdi, (1979), 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, Çağlayan Kitabevi.
- Töre Enver (2009), Türk Tiyatrosunun Kaynakları, Turkish Studies, Cilt 4/I-II, s. 2181-2348
- Uslu Mehmet Fatih (2015), İstanbul'da Modern Tiyatronun Doğuşu ve Gelişimi, Büyük İstanbul Tarihi: Edebiyat, Kültür ve Sanat, İstanbul, İBB Kültür A.Ş. Yayınevi, s. 528-538.
- Yılmaz Durali, (1987), Türk Romanının Doğuşu ve Ahmet Mithat Efendi, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Doktora Programı Basılmamış Doktora Tez.
- Moretti Franco,(2006), Edebi Teoriye Soyut Modeller, (Çev. Ebru Kılıç, Nurçin İleri, Esin Düznel), İstanbul, Agora Kitaplığı.
- Sarıçam Seyyide, H. Kaan Müştak, (2015), Filogenetik Ağaçlandırma Metotları, Etlik Veteriner Mikrobiyoloji Dergisi, Cilt: 26, Sayı: 2, s. 58-64